

İSİM CÜMLELERİNDE ÇATI ARANMAZ.
SADECE FİİL CÜMLELERİNDE ÇATI ARANIR.

FİİLDE ÇATI

Fiil çatısı, en genel ifadeyle yüklemin özne ve nesne ile olan ilişkisidir.

İsim cümlelerinde çatı aranmaz.

Kızımız çok güzel.

İsim cümlesi olduğu için çatı aranmıyor.

Fiil, çatı bakımından, özneyle ilişkisine ve nesneyle ilişkisine göre ikiye ayrılır.

FİİLDE ÇATI

Özne - Yüklem İlişkisine Göre

- Etken
- Edilgen
- Dönüşlü
- İşteş

Nesne - Yüklem İlişkisine Göre

- Geçişli
- Geçişsiz
- Oldurgan
- Ettirgen

İSİM CÜMLELERİNDE ÇATI ARANMAZ.
SADECE FİİL CÜMLELERİNDE ÇATI ARANIR.

Özne - Yüklem İlişkisine Göre

ETKEN ÇATI

~~I, n~~

İşi yapan gerçek bir öznenin
bulunduğu fiillere **etken fiil** denir.
Gizli özne de kullanılabilir.
Eylemin bildirdiği işi, bizzat
öznenin kendisi yapacak.

Emek çalışmaya başladı.
Kitap dinozorları anlatıyordu.
Geceleri geç saatlere kadar çalışırım. (Kim? **Ben**. Gizli özne.)
Bana hediye almış. (Kim? **O**. İşi yapan belli gizli özne de olsa etken diyoruz.)
Kış bitince **ormanlar** güzelleşti. (Özne cansız da olabilir. Sorun yok.)

Etken fiiller, nesne – yüklem ilişkisine göre geçişli
veya geçişsiz olabilir.

EDİLGEN ÇATI

I, n

İşi yapan gerçek bir öznesi olmayan fiillere **edilgen fiil** denir. Edilgen çatılı fiillerde özne işi yapan değil, yapılan işten etkilenen durumundadır. Edilgen fiiller, fiil kök veya gövdelerine **“-I” veya “-n” eklerinin getirilmesiyle** oluşturulur.

Oyuncu maçtan atı**l**dı.
Sokaklar temizle**n**di.
Kitapların hepsi oku**n**du.
Kapı hızlı hızlı vuru**l**du.
Çamaşırlar güzelce yıka**n**dı.
Köpecik dün sabah sevi**l**di.

İşi yapan belli değildir.
Edilgen fiillerin öznesine “sözde özne” adı verilir.

Edilgen fiillerde nesne bulunmaz. Bu yüzden nesne-yüklem ilişkisine göre daima geçişsizdir.

DÖNÜŞLÜ ÇATI

I, n

İşi yapan ve yapılan işten etkilenen **gerçek bir öznenin bulunduğu fiillere** dönüşlü fiil denir. Bu tür fiillerde eylemleri yapan özne olduğu gibi, eylemden etkilenen de öznedir. Dönüşlü fiiller, **etken fiillere "-I" ve "-n" ekleri getirilerek yapılır.**

Emek sınavı kazanınca çok sevi**n**di.
Emek dışarı çıkmadan önce süsle**n**di.
Gizem yaptığı netlerle övü**n**ürdü.
Söylediğim sözlere alı**n**dı. (**O**)
Kötü haberi aldığımızda telefona sarı**l**dık. (**Biz**)

Öznelerin, yüklemde bildirilen işi "kendi kendilerine yaptıklarını ve yaptıkları işten yine kendilerinin etkilendiklerini" görüyoruz. Dolayısıyla bu eylemler dönüşlüdür.
Dönüşlü fiillerin gerçek öznesi vardır, edilgen fiillerin ise sözde öznesi vardır.

İŞTEŞ ÇATI "_ş_"

Fiilde anlatılan işin birden fazla özne tarafından **birlikte veya karşılıklı yapıldığını gösteren fiillere işteş fiil denir**. İşteş fiil, her şeyden önce, birden fazla öznesi olan fiil değil, olabilmesi, meydana gelebilmesi için birden fazla özneyi **gerektiren** fiildir ve bu fiiller (eylemler), özneler tarafından birlikte veya karşılıklı yapılır. **İşteş fiiller, fiil kök veya gövdelerine "-ş" ekinin getirilmesiyle oluşturulur.**

Bazı fiiller kökten işteştir. Ek almaları gerekmez.

Güreş, Yarış, Barış...
Emek ile güreştik. (Karşılıklı)

Her "-ş" harfinin görüldüğü fiil işteş olmayabilir.

Öfkesi geçince yatıştı. (Tek özne var)
Zaman geçtikçe gelişti. (Tek özne var)
Beni görünce sıvıştı. (Tek özne var)

Vizeden sonra öğretmenimle görü**ş**müş.
Patlama olunca insanlar kaçı**ş**tı.
Babası ölünce evlatlar mirasa üşü**ş**tü.
Saatlerce gülü**ş**tük.
Saatlerce dertle**ş**tik.
Yeni gelenle tanı**ş**tın mı?
Yıllarca mektuplaştık.

Geçişli Fiil

Nesne - Yüklem İlişkisine Göre

" onu "

" nesne alan "

Nesnesi olan ya da nesne alabilen eylemlere **geçişli eylem** denir. Geçişli fiiller, yükleme sorduğumuz **“neyi, kimi, ne?”** sorularına cevap verirler.

Mutfaktan kola getirdi. (onu getirdi.) (GEÇİŞLİ)
Kitabı heyecanla okuyordu. (onu okuyordu.) (GEÇİŞLİ)
O kadını hiç sevmemişti. (onu sevmemişti.) (GEÇİŞLİ)
Ayranı bir dikişte içti. (onu içti.) (GEÇİŞLİ)

Bazı cümlelerde, fiiller geçişli olduğu hâlde nesne bulunmayabilir. Çünkü geçişli fiiller nesne alan ya da nesne gerektiren fiillerdir.

Yolcular durakta bekliyor.
(Onu bekliyor.) (GEÇİŞLİ)
İki kişi zor taşıdık.
(Onu taşıdık.) (GEÇİŞLİ)

Geçişsiz Fiil

" onu gelmez " **" nesne almayan "**

Nesne almayan, yani **“ne, neyi ve kimi?”** sorularına cevap vermeyen fiillere **geçişsiz fiil** denir. Geçişsiz fiillere nesneyi bulmak için **“ne, neyi, kimi?” sorularını sorduğumuzda cevap alamayız.**

O da bizimle geldi. (onu geldi.) (olmadı) (GEÇİŞSİZ)
Günlerdir yürüyoruz. (onu yürüyoruz.) (olmadı) (GEÇİŞSİZ)
Emek ve Gizem tatile gidiyor. (onu gidiyor) (olmadı) (GEÇİŞSİZ)
Aren'in sözlerine çok güldük. (onu güldük) (olmadı) (GEÇİŞSİZ)

Oldurgan Fiil

“-r, -t, -tır”

Geçişsiz + **“-r, -t, -tır”** = Geçişli

Geçişsiz haldeyken **“-r, -t, -tır”** eklerini kullanarak **geçişli hale getirdiğimiz fiillere “oldurgan fiiller” denir.**
Eylem, **nesne alır hale getirilmiş olur.**

“ ONU ”

uyumak - **t** - uyutmak
pişmek - **r** - pişirmek
basmak - **tır** - bastırmak

Araba ilerde durdu. (onu durdu) (GEÇİŞSİZ)

Arabayı ilerde durdu**r**du. (onu durdurdu) (GEÇİŞLİ)

Tabak elinden düştü. (onu düştü) (GEÇİŞSİZ)

Tabağı elinden düşü**r**dü. (onu düşürdü) (GEÇİŞLİ)

Sınıfta çok korktu. (onu korktu) (GEÇİŞSİZ)

Sınıfı çok korku**t**tu. (onu korkuttu) (GEÇİŞLİ)

ETTİRGEN Fiil

“-r, -t, -tır”

Geçişli haldeyken **“-r, -t, -tır”** eklerini kullanarak **geçişliliğini arttırdığımız fiillere “ettirgen fiiller” denir.**

GeçişLİ + **“-r, -t, -tır”** = Geçişli

“ ONU ” **“ ONU ”**

anlamak - **t** - anla**t**mak

duymak - **r** - duyu**r**mak

sevmek - **tır** - sev**dir**mek

Kitabı annesine okudu. (onu okudu) (GEÇİŞLİ)

Kitabı annesine oku**t**tu. (onu okuttu) (GEÇİŞLİ)

Marketten süt aldı. (onu aldı) (GEÇİŞLİ)

Marketten süt al**dır**dı. (onu aldırdı) (GEÇİŞLİ)

tesekkür ederim

